

Zemljovid Boke kotorske (Vincenzo M. Coronelli, 1688.)

KOTORSKI ISELJENICI I HRVATSKA BRATOVŠTINA SV. JURJA I TRIPUNA U MLECIMA (XV.–XVIII. ST.)

Lovorka ČORALIĆ, Zagreb

Na osnovi raščlambe arhivske građe iz mletačkih pismohrana (Državni arhiv i Arhiv Bratovštine sv. Jurja i Tripuna) u radu se ukazuje na kotorske prinose hrvatskoj nacionalnoj bratimskoj udruzi sv. Jurja i Tripuna (Scuola degli Schiavoni), na njihovu ulogu u njezinu osnivanju 1451. godine, na Kotorane – obnašatelje različitih dužnosti u upravnim tijelima udruge, kao i na druge oblike povezanosti te skupine iseljenika s bratovštinom i njezinom matičnom crkvom.

KLJUČNE RIJEČI: *Boka kotorska, Kotor, Mleci, Mletačka Republika, migracije, bratovštine, crkvena povijest, rani novi vijek.*

Tijekom prošlih stoljeća, poglavito u doba mletačkoga vrhovništva nad istočnojadranskim uzorjem, bokeljska, a posebice kotorska iseljenička zajednica, činila je brojčano pretežit dio hrvatskoga prekojadranskog iseljeničtva u Mletke.¹ Na osnovi podrobne raščlambe

¹ O bokeljskim prekojadranskim iseljavanjima, djelovanju Bokelja u Mlecima i njihovim prinosima hrvatskoj iseljeničkoj zajednici pisala sam u prethodnim radovima. Usporedi, primjerice: »Iseljenici iz grada Kotora u Mlecima (XV.–XVIII. st.)«, *Povijesni prilozi*, god. 17., Zagreb, 1998., str. 133–155 (dalje: ČORALIĆ, 1998.); »Život i djelovanje kotorskih patricija u Mlecima od 16. do 18. stoljeća«, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, sv. 31., Zagreb, 1998., str. 131–140 (dalje: ČORALIĆ, 1998.A); »Iz prošlosti Boke: Dobrotski rodovi i Bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima (od XVII. do početka XIX. st.)«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 42., Zagreb-Zadar, 2000., str. 221–260; »Iz prošlosti Boke: budvanska zajednica u Mlecima (XV.–XVIII. st.)«, *Povijesni prilozi*, god. 19., Zagreb, 2000., 125–152; »Peraštani u Mlecima (15.–18. stoljeće)«, u: *Stjepanu Antoljaku u čast* (zbornik), urednik Josip Kolanović, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2003., str. 199–210; »Iz prošlosti Boke: dobrotska obitelj Kamenarović i hrvatska bratovština Sv. Jurja i Tripuna u Mlecima«, *Povijesni prilozi*, god. 22., sv. 25., Zagreb, 2003., str. 175–185; »Iz prošlosti Boke: Stjepan Tartaro – istaknuti hrvatski poduzetnik u Mlecima u XVI. stoljeću«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 46., Zagreb-Zadar, 2004., str. 235–251; »Iz prošlosti Boke: Peraštani i hrvatska bratovština Sv. Jurja i Tripuna u Mlecima«, *Analitički radovi za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, sv. XLII., Zagreb-Dubrovnik, 2004., str. 273–292; »Iz prošlosti Boke – tragom iseljenika s poluotoka Luštica u Mlecima (XVI.–XVIII. stoljeće)«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, sv. 22., Zagreb, 2004., str. 189–211. O bokeljsko-mletačkim pomorsko-trgovačkim vezama i prisutnosti Kotorana u Mlecima usporedi i prinose bokeljskih povjesničara: M. MILOŠEVIĆ, »Prilozi trgovačkim vezama bokeljskih pomoraca sa mletačkim tržištem«, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* (dalje: *GPMK*), sv. IV., Kotor, 1955., str. 57–80; N. LUKOVIĆ, »Bratovština bokeljskih pomoraca sv. Đorđa i Tripuna u Mlecima«, *GPMK*, sv. VI.,

sveukupnog broja (više tisuća) oporuka hrvatskih iseljenika u Mlecima u razdoblju od početka XV. do konca XVIII. stoljeća, razvidno je da su Kotorani, kada je riječ o uжоj zavičajnoj pripadnosti iseljenika, činili najbrojniju regionalnu hrvatsku iseljeničku zajednicu.² Raščlambom velikog broja uzoraka (oko 300 oporuka iseljenih Kotorana) zapaža se da učestalija kotorska iseljavanja u Mletke započinju dvadesetih godina XV. stoljeća; postupno rastu od četrdesetih godina toga stoljeća, a iznimno velik uspon (trostruki) postižu u posljednjoj četvrtini XV. stoljeća. U idućim razdobljima polagano, ali sigurno opada broj kotorskih iseljenika. Ipak, tijekom čitavog XVI. stoljeća učestalost kotorskih iseljavanja u Mletke vrlo je visoka i prednjači među istovrsnim pokazateljima za druge hrvatske krajeve i gradove. U XVII. i XVIII. stoljeću nastavlja se pad useljavanja te se uglavnom zadržava na razini s početka XV. stoljeća. Usporedno promatrajući pokazatelje kotorskih i skupnih hrvatskih iseljavanja, opažamo izrazitu podudarnost razdoblja unutar kojega se odvijao najveći dio hrvatskih prekojadranskih iseljavanja (od druge polovine XV. do kraja XVI. st.). Razlozi tako učestalih iseljavanja Kotorana bili su, s jedne strane, uključenost Kotora u mletačku državnu zajednicu unutar koje Mleci kao glavni grad postaju dostupnijim odredištem svih poduzetnika (ponajprije trgovaca i pomoraca) i osoba koje trajnim zapošljavanjem žele riješiti temeljna egzistencijalna pitanja. S druge strane, osmanlijski prodori i osvajanja, koji se tijekom toga razdoblja opasno približavaju kotorskim gradskim bedemima te u vezi s tim otežana gospodarska komunikacija sa zaleđem, nagnat će brojno pučanstvo da iseljavanjem u prekojadranske krajeve (od Furlanije do Apulije) pronađu sigurnost životnoga svakodnevlja. Mnogi od njih, stekavši stalno zaposlenje i zasnovavši obitelj, trajno ostaju u Mlecima. Svojim životom i djelovanjem tvorit će – za duga stoljeća unaprijed – važnu sastavnicu hrvatske iseljeničke skupine u gradu na lagunama.³

Najveći broj Kotorana je u Mlecima bio zaposlen u zanimanjima pomorskog i obrtničkog obilježja. Brojni Kotorani djelovali su u gradu na lagunama kao trgovci i poduzetnici (posebice u pomorskom poslovanju), kao obnašatelji državnih i vojničkih službi, a mnogi se spominju i kao svećenici i redovnici u tamošnjim crkvenim i samostanskim ustanovama. Većina pripadnika kotorske iseljeničke skupine ubrajala se u srednji i niži društveni sloj (pučane), uklapajući se na taj način u prosječnu strukturu većine hrvatskih iseljenika.⁴

Jedan od temeljnih pokazatelja jedinstvenosti i zajedništva kotorske, ali i hrvatske iseljeničke zajednice u cjelini, utvrđivanje je mjesta stanovanja i obavljanja profesionalne djelatnosti. Vrela nedvojbeno potvrđuju da je više od 50 posto iseljenika iz Kotora stanovalo u istočnome gradskom predjelu Castello (poglavito u tamošnjoj središnjoj župi S. Pietro di Castello) – mjestu najučestalijega višestoljetnog okupljanja iseljenih Hrvata. U Castellu

1957., str. 33–43; M. MILOŠEVIĆ, »Nosioi pomorske privrede Kotora prve polovine XVIII vijeka«, *GPMK*, sv. 9., 1960., str. 103–150; ISTI, »Bokeljski galijuni i fregaduni u XVI i XVII vijeku«, *GPMK*, sv. 11., 1963., str. 33–50; ISTI, »Bokeljske tartane XVIII stoljeća«, *GPMK*, sv. 13., 1965., str. 5–24; ISTI, »Neki aspekti pomorske privrede Boke kotorske u doba mletačke vladavine (1420–1797)«, *Pomorski zbornik povodom 20-godišnjice dana mornarice i pomorstva Jugoslavije 1942–1962*, sv. II., Zagreb, 1962., str. 1785–1817.

² Od ukupnoga broja hrvatskih iseljenika, u Mlecima je zabilježeno 16 posto Kotorana, 14 posto Zadrana te po osam posto barskih, splitskih i šibenskih iseljenika. Ostale zavičajne iseljeničke skupine (dubrovačka, hvarska, trogirski i dr.) zastupljene su sa znatno manjim postotnim udjelom. Usporedi: L. ČORALIĆ, *U gradu Svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, Zagreb, 2001. (dalje: ČORALIĆ, 2001.), str. 446.

³ ČORALIĆ, 1998., str. 134–135; ČORALIĆ, 1998.A, str. 131–132.

⁴ ČORALIĆ, 1998., str. 136–138; ČORALIĆ, 1998.A, str. 132.

su se nalazila najčešća mjesta njihova zapošljavanja (arsenal i brodograđevni škverovi), a u srcu predjela podignuta je, upravo njihovom zaslugom i inicijativom, središnja ustanova okupljanja i očuvanja domovinske svijesti naših iseljenika – Bratovština sv. Jurja i Tripuna (*Scuola degli Schiavoni, Scuola dei SS. Giorgio e Triffone, Scuola Dalmata*).⁵

U ovom ću prilogu, tragom postojećih saznanja iz historiografije, kao i raščlambom izvorne arhivske građe iz Arhiva Bratovštine sv. Jurja i Tripuna u Mlecima (*Archivio della Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Triffone*, dalje: ASD, fondovi: *Cattastico della Scuola di SS. Giorgio e Triffone della Nation Dalmata*, dalje: Cattastico; *Libri conti e spese della Scuola di San Zorzi et San Triffone della Nation Dalmata*, dalje: LCS; *Capitolari della Veneranda Scuola di SS. Giorgio e Triffone della Nation Dalmata*, dalje: Capitolari) i oporučnih spisa kotorskih iseljenika pohranjenih u Državnom arhivu u Mlecima (*Archivio di Stato di Venezia*, dalje: ASV, fond *Notarile testamenti*, dalje: NT) ukazati na kotorske prinose hrvatskoj nacionalnoj bratimskoj udruzi, na njihovu ulogu u njezinu osnivanju, na Kotorane – obnašatelje različitih dužnosti u upravnim tijelima udruge, kao i na druge oblike povezanosti te skupine iseljenika s bratovštinom i njezinom matičnom crkvom.

Hrvatska nacionalna iseljenička bratovština sv. Jurja i Tripuna osnovana je 1451. godine u Mlecima, dakle u doba kada hrvatska prekojadranska iseljavanja počinju postizati svoj puni zamah.⁶ Na osnivačkoj skupštini, održanoj 24. svibnja iste godine (samo pet dana nakon što je u mletačkome Vijeću desetorice pročitana zamolba kojom se od najviše državne vlasti tražilo odobrenje rada bratimske udruge namijenjene okupljanju i pružanju pomoći pripadnicima hrvatske iseljeničke skupine) nazočilo je oko 200 Hrvata. Skupština je održana u prostorijama gostinjsca S. Catarina, zgrade smještene neposredno uz samostan ivanovaca S. Giovanni del Tempio u predjelu Castello. Dozvolu za okupljanje i održavanje prve izborne skupštine hrvatskim je iseljenicima odobrio mletački predstojnik ivanovaca Lorenzo Marcello. Na skupštini je izabrana prva uprava bratovštine.⁷ Popis ondje zabilježenih desetak iseljenika ne pruža nam, osim za Nikolu Kotoranina, prvoga pisara u povijesti bratimske udruge, podatke o poblížem zavičajnom podrijetlu hrvatskih utemeljitelja Bratovštine sv. Jurja i Tripuna. No činjenica da je za jednog od svetaca zaštitnika bratovštine (uz sv. Jeronima i sv. Jurja) izabran kotorski patron sv. Tripun⁸,

⁵ ČORALIĆ, 1998., str. 138-139; ČORALIĆ, 1998.A, str. 132.

⁶ O hrvatskoj Bratovštini sv. Jurja i Tripuna postoji opsežna literatura. Usporedi, primjerice: M. MURARO, *Victor Carpaccio alla Scuola di San Giorgio degli Schiavoni in Venezia*, Milano, 1956.; G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di S. Giorgio degli Schiavoni*, Venezia, 1964. (dalje: PEROCCO, 1964.); ISTI, *Guida alla Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone (detta San Giorgio degli Schiavoni)*, Venezia, 1984. (dalje: PEROCCO, 1984.); L. ČORALIĆ, »'Scuola della nation di Schiavoni' – hrvatska bratovština Sv. Jurja i Tripuna u Mlecima«, *Povijesni prilozi*, god. 18., Zagreb, 1999. (dalje: ČORALIĆ, 1999.), str. 53–88; ČORALIĆ, 2001., str. 215–262; L. ČORALIĆ, *Hrvatski prinosi mletačkoj kulturi (odabrane teme)*, Zagreb, 2003. (dalje: ČORALIĆ, 2003.), str. 159–210.

⁷ N. LUKOVIĆ, *nav. dj.*, str. 36; PEROCCO, 1964., str. 18–21; T. VALLERY, »*La Fraternalitate overo Scuola in Honore de Missier San Zorzi et Missier San Trifon*«. *Le origini*, Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Triffone (dalje: SD), sv. 1., Venezia, 1966., str. 5–11; S. GRAMIGNA – A. PERISSA, *Scuole di arti mestieri e devozione di Venezia*, Venezia, 1981., str. 38–39; PEROCCO, 1984., str. 5–7; ČORALIĆ, 1999., str. 58–59; ČORALIĆ, 2001., str. 216–217; ČORALIĆ, 2003., str. 161–162.

⁸ O svecima zaštitnicima hrvatske bratovštine usporedi: T. VALLERY, »*La Fraternalitate overo Scuola in Honore de Missier San Zorzi et Missier San Trifon*«. *I Santi Patroni*, SD, sv. 3., Venezia, 1968., str. 3–8.

potvrđuje da su iseljenici iz Kotora, moguće i sa šireg područja Kotorske biskupije⁹, tada premoćni u ukupnoj brojčanoj strukturi hrvatskoga iseljeničtva, imali prevažnu ulogu u samom činu utemeljenja udruge, kao i u prvim godinama njezina djelovanja. Možemo, nadalje, pretpostaviti da je i nemali broj članova prve izabrane bratimske uprave podrijetlom bio upravo iz grada Kotora.¹⁰

Kotorskom i bratimskom zaštitniku sv. Tripunu posvećena je i jedna od umjetnički najvrjednijih slika u bratimskoj dvorani, uradak glasovitoga mletačkog majstora Vittorea Carpaccia (rođen između 1455. i 1465. – umro 1525. ili 1526.). Riječ je o prizoru *Čudo sv. Tripuna*, nastalom po naredbi hrvatske bratovštine 1507. godine. Prema legendi uprizorenoj na slici, rimski car Gordijan pozvao je sveca kako bi njegovu kćer oslobodio od napasti demona. Slika prikazuje sveca kao maloga dječaka u trenutku kada pobjeđuje demona (prikazanog kao zmaj), koji opsjeda carevu kćer. Svetac se, zajedno s pobješnjelim demonom-zmajem, nalazi na trijemu ograđenom s četiri stupa. S desne strane nalaze se opsjednuta djevojčica, car i njegova pratnja, a slijeva je brojno mnoštvo koje nazoči svečevoj borbi s nečastivim. Pozadina slike odaje niz pojedinosti karakterističnih za onodobni mletački krajobraz (kanali, mostovi, zvonici, kuće, lođe), uklopljen u ozračje koje podsjeća na tadašnje graditeljske pothvate mletačkih arhitekata Maura Codussija, Antonija Rizza i obitelji Lombardo.¹¹ Lik kotorskog zaštitnika uprizoren je i na nekoliko drugih mjesta u bratimskom zdanju. U gornjoj prostoriji Bratovštine (*albergo* – mjesto za okupljanje i sastajanje hrvatskih bratima, katkada namijenjeno i za smještaj naših useljenika) nalazi se drvena oltarna pala (iz 1604.) s prizorom *Sv. Juraj u borbi protiv zmaja* te likovima sv. Tripuna i sv. Jeronima u dnu pale. Desno i lijevo od oltarne pale slike su s uprizorenim likovima sv. Jeronima i sv. Tripuna (pripisuju se školi Antonija Vivarinija), vjerojatno poboćni dijelovi prvotnog oltara Bratovštine iz 1451. godine.¹² Ostala slikarska djela u *albergu*, također s težištem na motivima iz života svetaca zaštitnika udruge, manje su umjetničke vrijednosti. Strop ukrašavaju dekoracije Zuanna de Bastiana (iz 1604.) i slikarska djela škole Andree Vicentina s prikazom sv. Jurja (u središtu), Gospe s Djetetom te četiriju evanđelista i svetaca u ovalnim medaljonima (likovi sv. Tripuna i sv. Jeronima).¹³

⁹ Vrlo je vjerojatno da su do kraja XVII. i početka XVIII. stoljeća dio iseljenika definiranih u mletačkim vrelima *de Catharo* činili i negdašnji žitelji tada prostrane kotorske komune, koja je obuhvaćala i naselja Perast, Prčanj, Dobrotu i druga manja naselja u bokeljskome zaljevu. Osamostaljenjem navedenih gradića od kotorske upravne jurisdikcije, ali i istodobnim uzletom peraškog, dobrotskog i prčanskog brodarstva u XVIII. stoljeću, smanjuje se i broj useljenika, ali i članova hrvatske bratovštine izravnim podrijetlom iz »samoga grada Kotora.

¹⁰ U prvoj upravi Bratovštine izrijekom se spominju: predstojnik Šimun Ivanov *dalle Stagnade*, vikar Pavao brijač, pisar Nikola Kotoranin te desetorica dekana (škrinjar Juraj Markov, trgovac voćem Augustin Alegretov, Ivan Jurjev, zlatar Ivan Petrov, Juraj Jakovljević, krojač Petar, obućar Pavao Jurjev, zidar Martin Zancheta, Matija *dai Alborti*, krojač Matija *de fior*, tkalac Nikola i Mihovil Surian).

¹¹ PEROCCO, 1964., str. 167–178; PEROCCO, 1984., str. 27–28; T. PIGNATTI (prir.), *Le Scuole di Venezia*, Milano, 1981., str. 112; F. VALCANOVER, *Carpaccio*, Firenze, 1989., str. 46; ČORALIĆ, 1999., str. 81–82; ČORALIĆ, 2001., str. 258; S. TOMAI, *Iconografia di S. Triffone*, SD, sv. 40/1., Venezia, 2001., str. 20–24; ČORALIĆ 2003., str. 189.

¹² N. LUKOVIĆ, *nav. dj.*, str. 42b; PEROCCO, 1964., str. 202–203; PEROCCO, 1984., str. 45–46; ČORALIĆ, 2003., str. 197–198.

¹³ N. LUKOVIĆ, 1957., str. 42b; PEROCCO, 1964., str. 203–204; PEROCCO, 1984., str. 47–48; ČORALIĆ, 2003., str. 198.

Tijekom svih proteklih stoljeća Bokelji su imali pretežit udio u članstvu Bratovštine, obnašajući vodeće dužnosti u njezinim upravnim i izvršnim tijelima. Podaci o zastupljenosti Kotorana u vrhovnim tijelima Bratovštine sadržani su u temeljnim arhivskim spisima: u knjizi zvanj *Katastik (Cattastico)*, koja sadrži prijepise najvažnijih dokumenata iz povijesti Bratovštine, u knjigama izvješća s godišnjih skupština (*Capitolare grande*) i u knjigama godišnjih prihoda i rashoda (*Libri conti e spese*) udruge. Premoć Kotorana u vodstvu udruge zorno potvrđuje popis njezinih vodećih dužnosnika – gastalda (*guardian grande*). Vrelima pouzdano potvrđeni gastaldi (neki i u više mandatnih razdoblja) bratovštine iz Kotora bili su: Juraj (1496.), Stjepan Tartaro (1508.), Ivan pok. Šimuna (1621., 1627., 1634.–1635.), Dominik Vickov Tosetto (1626.), Tripun Bolica (1631.), Petar pok. Tripuna (1636.), Vicko Tosetto pok. Dominika (1642.), Vicko Galli/Gallo pok. Tripuna (1695., 1699.), Antun Galli/Gallo (1710., 1719., 1724., 1728., 1737., 1742.), Paskvalin Galli/Gallo (1713.), Kristofor Galli/Gallo (1717.) i Pavao Galli/Gallo (1755.).¹⁴

Izniman je udio kotorskih iseljenika i u drugim upravnim tijelima hrvatske bratimske udruge. Prema istraženim podacima, posebice onima sačuvanim za razdoblje od sredine XVII. stoljeća (za prethodna razdoblja ne raspoložemo podacima o strukturi upravnih tijela hrvatske bratovštine), Kotorani su učestalo prisutni u svim tijelima Bratovštine. Mnogi od njih bilježe se kao članovi udruge, ali i kao dužnosnici njezinih najrazličitijih tijela (od onih manjeg značaja do vrhovne uprave), tijekom dugog vremenskog razdoblja od više desetljeća. Zapaženo je, nadalje, da su brojni Kotorani nastavljali određenu obiteljsku tradiciju učešća i djelovanja u bratovštini, spominjući se kao njezini aktivni sudionici tijekom više pokoljenja. Raščlamba njihova udjela, prema vrsti funkcija koju su obnašali u hrvatskoj udruzi, vrijedan je prilog poznavanju značenja te zavičajne iseljeničke skupine za sveukupnu povijest hrvatske zajednice i njezine središnje bratimske udruge u gradu na lagunama. Stoga ću u sljedećim navodima (izostavljajući prethodno navedene gastalde ili predstojnike Bratovštine), slijedom važnosti pojedinih tijela u upravnoj strukturi Bratovštine sv. Jurja i Tripuna, navesti (abecednim slijedom njihovih imena) Kotorane (u vrelima izrijekom definirane *de Cataro*) zabilježene u arhivskim spisima udruge u XVII. i XVIII. stoljeću.¹⁵

*VIKARI*¹⁶: Alvis Ivanov (1640.), Antun (Ivana Marije) Brunetti (1664., 1686., 1689.), Ivan Mihovilov (1656.), Matija Ivanov Rade (1666.), Mihovil Nikolin (1682.), Paskvalin Franin (1674.), Paskvalin Ivanov (1668.).

*GUARDIAN DE MATIN*¹⁷: Andrija Markantonijev (1635.), Antun (Ivana Marije) Brunetti (1663., 1685., 1688., 1691.), Ivan Marija Brunetti (1640., 1650.), Mihovil Niko-

¹⁴ PEROCCO, 1964., str. 233–235; ČORALIĆ, 1998., str. 145.

¹⁵ U svim je primjerima uporabljeni izvor *Katastik (Cattastico)* Bratovštine sv. Jurja i Tripuna. Podaci se odnose na navedene godine. Prezimena kotorskih iseljenika, dužnosnika u Bratovštini, najčešće nisu navedena.

¹⁶ Vikar (*vicario*) druga je po važnosti funkcija u upravnoj strukturi Bratovštine. Vikar je zamjenjivao predstojnika Bratovštine u danima njegove odsutnosti. Služba vikara neposredna je stepenica pred postizanje najviše časti u Bratovštini te se mnogi vikari nakon isteka mandata spominju kao predstojnici. Usporedi: T. VALLERY, »*La Fraternalitate overo Scuola in Honore de Missier San Zorzi et Missier San Trifon*«. *Il primo Statuto (1455)*, SD, sv. 6., Venezia, 1973. (dalje: VALLERY, 1973.), str. 8; ČORALIĆ, 1999., str. 69–70; ČORALIĆ, 2003., str. 177–178.

¹⁷ Treći član u središnjem upravnom tijelu Bratovštine (*bancalia*) bio je dužnosnik nazvan *guardian del matin*. Opis te dužnosti ne nalazi se u osnovna 53 kapitula Statuta, već je usputno spomenut u dodatnom kapitulju

lin (1681.), Paskvalin Buchiari (1667.), Paskvalin Ivanov (1673.), Vicko Tripunov Galli/Gallo (1694.).

*PISARI (scrivani)*¹⁸: Alvis Ivanov (1633.), Antun (Ivana Marije) Brunetti (1673.), Ivan Ilijin (1681.), Juraj Ilijin (1685.), Mihovil Nikolin (1669., 1670.), Nikola Lovrin (1639.), Toma Matijin (1670.).

DEKANI (desetorica dekana, cjelogodišnji dekan; *X degani di tutto anno*)¹⁹: Alvis Bochina (1667.), Alvis Ivanov (1636., 1637., 1642.), Andrija Markantonijev (1634.), Antun (Ivana Marije) Brunetti (1675., 1681., 1683.), Ivan Ilijin (1683.), Ivan Krstitelj Agustin (1694.), Ivan Marija Brunetti (1638., 1649., 1653., 1655.), Ivan Zuppa (1680.), Juraj Ilijin (1681., 1682.), Marin Jakovljević (1695., 1698., 1699.), Marin Matijin (1635., 1639.), Matija Matijin (1655.), Mihovil Nikolin (1675.), Nikola Scura (1661.), Paskvalin Galli/Gallo (1699.), Paskvalin Vickov (1698.), Pavao Antunov Galli/Gallo (1740.), Petar Baruzzi (1689.), Petar Tripunov (1633.), Toma Matijin (1669., 1682., 1691.), Vicko Marinov (1694., 1698.), Vicko Petrov (1670.), Vicko Radov (1690.), Vicko Tripunov Galli/Gallo (1682., 1685., 1698.).

*POLUGODIŠNJI DEKANI (Degani di mezzo anno)*²⁰: Alvis Ivanov (1638.), Antun (Ivana Marije) Brunetti (1671.), Bernard Šimunov (1682.), Marin Jakovljević (1699.), Marin Matijin (1636., 1643., 1648.), Marko Pavlov (1663.), Mihovil Nikolin (1671.), Nikola Lovrin (1637.), Paskvalin Franin (1670.), Toma Matijin (1682., 1696.), Vicko Marinov (1699.), Vicko Tripunov Galli/Gallo (1679., 1687., 1690.).

*SINDICI (sindaci, III sindaci)*²¹: Andrija Markantonijev (1640.), Antun (Ivana Marije) Brunetti (1651.), Frano Radov (1695.), Ivan Mihovilov (1659.), Luka Tripunov (1655.),

izglasanom 1488. godine (broj 57). Usporedi: M. GIADROSSI, »*La Fraternalità ovvero Scuola in Honore de Missier San Zorzi et Missier San Trifon*«, SD, sv. 16., Venezia, 1983. (dalje: GIADROSSI, 1983.), str. 8; ČORALIĆ, 1999., str. 70; ČORALIĆ, 2003., str. 178.

¹⁸ Dužnost pisara (*scrivan*) izrečena je samim imenom funkcije koju obnašaju. U hrvatskoj su se bratovštini pisari birali druge nedjelje u prosincu, kada se za taj čin sazivala skupština. Nakon svoga izbora pisar je dobivao knjigu (*quaderno*) u koju je redovito bilježio sve prihode, rashode i odredbe bitne za djelovanje Bratovštine tijekom svojega mandata. Za pisara je bila predviđena i posebna dužnost prilikom prebivanja svetoj misi na dan uoči izbora vodećih dužnosnika (posljednja nedjelja u lipnju). Tada je pisar predvodio svečanu procesiju svih bratima te je, ulazeći u crkvu, u ruci nosio veliki bratimski ophodni križ. Dužnost pisara nije bila vremenski ograničena te ju je katkada ista osoba obnašala i desetak godina zaredom. Usporedi: VALLERY, 1973., str. 6; ČORALIĆ, 1999., str. 70; ČORALIĆ, 2003., str. 178.

¹⁹ Služba odbora desetorice dekana nije, osim vremena njihova izbora (druga nedjelja u prosincu), pobliže objašnjena. Usporedbom s istovrsnom službom objašnjenom u statutima drugih mletačkih (ali i dalmatinskih) gradova, može se s velikom sigurnošću pretpostaviti da je glavna zadaća dekana izvršenje odluka bratimске skupštine. Uobičajene dužnosti dekana odnose se i na nadzor crkvenog sjedišta i bratimskog oltara, održavanje prostorija za okupljanje i sastajanje bratima, nabavu svećanih stjegova, procesijskih križeva i drugih liturgijskih predmeta te na izravnu raspodjelu novčane pripomoći najugroženijim članovima zajednice. Usporedi: ČORALIĆ, 1999., str. 70; ČORALIĆ, 2003., str. 178–179.

²⁰ Podaci o toj službi nisu zabilježeni u Statutu, ali ni u pravilnicima drugih mletačkih ili dalmatinskih udruga. Može se samo pretpostaviti da je ta služba, kako joj kazuje ime i broj članova, predstavljala svojevrsnu zamjenu za nekoga od redovnih, jednom godinom službe izabranih dekana. Podaci o polugodišnjim dekanima nisu redoviti za sva godišta, što ukazuje kako se njihov izbor nije obavljao redovito. Usporedi: ČORALIĆ, 1999., str. 70.

²¹ Dužnost sindika, poznata u drugim bratovštinama pod imenom nuncija ili glasnika, sadržavala je obvezu obavješćivanja članova o svim važnim događajima i odlukama vezanim uz djelovanje udruge. Sindici su poglavito imali zadatak obavijestiti sve članove o smrti nekog bratima, posjećivati bolesne članove i skrbiti o njima te na vrijeme pripremiti i odaslati pozive za središnju skupštinu i redovne sjednice. Usporedi: ČORALIĆ, 1999., str. 70–71; ČORALIĆ, 2003., str. 179.

Mihovil Nikolin (1676., 1677., 1678., 1679., 1680.), Nikola Scura (1663., 1667.), Paskvalin Franin (1671., 1676.), Paskvalin Ivanov (1665.), Šimun Lukin (1671.), Toma Antunov (1671.), Toma Bastijanov (1671.), Tripun Bolica (1635.), Vicko Blažov (1683.), Vicko Tripunov Galli/Gallo (1676., 1699.).

*ČLANOVI ODBORA DVANAESTORICE (XII di nazione)*²²: Ivan Ilijin (1682.), Ivan Jakovljević (1695.), Ivan Marija Brunetti (1652.), Ivan Mihovilov (1655.), Juraj Ilijin (1682.), Toma Matijin (1698.), Vicko Tripunov Galli/Gallo (1682., 1698.).

ČLANOVI ODBORA »XII nuovi«: Antun (Ivana Marije) Brunetti (1669., 1682.), Frano Radov (1682.), Ivan Marija Brunetti (1636.), Ivan Radov (1669.), Ivan Šimunov (1641.), Jakov Petrov (1670.), Mihovil Nikolin (1667.), Nikola Ivanov (1693.), Nikola Lovrin (1637.), Toma Matijin (1682., 1687., 1693.), Vicko Radov (1693.), Vicko Tripunov Galli/Gallo (1669.).

ČLANOVI ODBORA »XII vecchi«: Ivan Mihovilov (1658.), Ivan Šimunov (1633.), Nikola Lovrin (1638.), Paskvalin Franin (1672.), Tripun Bolica (1633.), Vicko Radov (1694.).

MIROVNI SUCI (II sopra lite): Alvis Ivanov (1644.), Antun (Ivana Marije) Brunetti (1672.), Ivan Marija Brunetti (1651.), Mihovil Nikolin (1672., 1674., 1682., 1683.), Nikola Scura (1660., 1663., 1665.), Vicko Radov (1685.).

POVJERENICI ZA GRADNJU I ODRŽAVANJE BRATIMSKOG SJEDIŠTA (II sopra fabbriche): Jakov Marinov (1669.), Mihovil Nikolin (1680.).

*ČLANOVI VELIKOG VIJEĆA (Capitolo grande, Consiglio generale)*²³: Alvis Bochina (1667.), Alvis Ivanov (1633.–1644.), Andrija Markantonijev (1634.–1640.), Antun (Ivana Marije) Brunetti (1651.–1691.), Bernard Šimunov (1682.), Frano Radov (1682.–1695.), Ivan Ilijin (1679.–1682.), Ivan Jakovljević (1695.), Ivan Krstitelj Agustin (1694.), Ivan Marija Brunetti (1635.–1661.), Ivan Mihovilov (1655.–1659.), Ivan Radov (1669.), Ivan Šimunov (1633.–1641.), Ivan Zuppa (1680.), Jakov Marinov (1663.–1669.), Jakov Petrov (1670.), Juraj Ilijin (1681.–1685.), Luka Tripunov (1655.), Marin Jakovljević (1679.–1699.), Marin Matijin (1634.–1650.), Marko Pavlov (1663.), Matija Ivanov Rade (1666.), Matija Matijin (1655.–1664.), Mihovil Nikolin (1663.–1683.), Nikola Ivanov (1693.), Nikola Lovrin (1636.–1644.), Nikola Scura (1657.–1667.), Paskvalin Buchiari

²² Uloga Odbora dvanaestorice također nije razjašnjena u statutarim odredbama hrvatske udruge. Riječ je najvjerojatnije, kako i samo ime govori, o izabranim članovima koji su kao odbor predstavljali zajednicu s obzirom na njezino nacionalno obilježje. Katkad se u knjigama bratovštine taj odbor naziva *VIII di XII di nazione* te kao »Odbor osmorice« djeluje kao privremena zamjena za dužnosnike izabrane u puni sastav toga bratimskoga tijela. Osim »Odbora dvanaestorice« i »Odbora osmorice«, godišnjaci bilježe i odbore pod imenom *XII vecchi* i *XII nuovi*, služba kojih je – nepoznata u statutarim odredbama – vjerojatno nalikovala radu spomenutih upravnih tijela Bratovštine. Usporedi: ČORALIĆ, 1999., str. 71; ČORALIĆ, 2003., str. 179.

²³ Središnje predstavničko tijelo Bratovštine činilo je Veliko vijeće (*Consiglio generale, Capitolo grande*). Na godišnjoj skupštini članova Velikoga vijeća, posljednje nedjelje u lipnju, vijećnici su – kao predstavničko tijelo cjelokupnog članstva – između sebe birali predstojnika, vikara i *guardiana del matin (bancalia)* te dužnosnike drugih upravnih tijela udruge. Vijeće je katkad imalo i do 200 članova (ovisno o pojedinim godinama), od čega je oko 35 osoba obnašalo spomenute upravne dužnosti. Popisi vijećnika, sadržani u knjigama izvješća s godišnjih sjednica (*Capitolari*), ubrajaju se u nezaobilazne i bogatstvo građane prvorazredne izvore za proučavanje strukture članstva Bratovštine tijekom niza stoljeća njezina postojanja. Usporedi: ČORALIĆ, 1999., str. 71; ČORALIĆ, 2003., str. 179–180.

(1666.–1667.), Paskvalin Franin (1670.–1676.), Paskvalin Galli/Gallo (1699.), Paskvalin Ivanov (1665.–1673.), Paskvalin Vickov (1693.–1703.), Pavao Antunov Galli/Gallo (1740.), Petar Baruzzi (1689.), Petar Foraspada (1682.), Petar Franin (1679.–1681.), Petar Ivanov (1634.), Petar Jakova Rade (1691.–1699.), Petar Paskvalina (1634.), Petar Tripunov (1633.), Šimun Lukin (1667.–1671.), Toma Antunov (1671.), Toma Bastijanov (1671.), Toma Matijin (1677.–1698.), Tripun Bolica (1633.–1635.), Tripun Nikolin (1664.), Vicko Blažov (1683.), Vicko Marinov (1692.–1699.), Vicko Petrov (1670.), Vicko Radov (1685.–1694.), Vicko Tripunov Galli/Gallo (1669.–1703.), Vicko Ugov (1634.).

REDOVITI ČLANOVI BRATOVŠTINE: Alvise Bochina (1667.), Alvise Ivanov (1633.–1644.), Antonija, kći Antuna Tominog (1668.), Antun (Ivana Marije) Brunetti (1651.–1691.), Antun (Šimuna) Galli/Gallo (1701.–1756.), Antun (Tome) Brunetti (1670.–1671.), Anzola, kći Tome Buća (1672.–1685.), Anzolo (Ivana) Buća (1663.–1670.), Bernard Šimunov (1681.–1682.), Frano Radov (1681.–1699.), Grgur Franin (1699.), Grgur Rafaelov (1682.), Ivan Dominikov (1668.), Ivan Ilijin (1678.–1682.), Ivan Jakovljević (1695.), Ivan Krstitelj Agustin (1694.), Ivan Marija Brunetti (1635.–1661.), Ivan Mihovilov (1655.–1659.), Ivan Petrov (1634.), Ivan Petrov Medai (1683.), Ivan Radov (1669.–1695.), Ivan Šimunov (1633.–1641.), Ivan Zuppa (1680.), Jakov Marinov (1663.–1669.), Jakov Petrov (1670.), Josip Petrov (1678.), Juraj Ilijin (1678.–1685.), Libera, kći Ivana Dominikova (1668.), Luka Tripunov (1655.), Marin Jakovljević (1675.–1702.), Marin Matijin (1634.–1650.), Marko Jakovljević (1673.–1691.), Marko Matijin (1701.–1702.), Marko Pavlov (1663.), Marko Vickov Tripuna Galli/Gallo (1699.), Marta Vickova Tripuna Galli/Gallo (1685.–1700.), Matija Ivanov Rade (1666.), Matija Markov Galli/Gallo (1699.), Matija Matijin (1655.–1664.), Matija Tomin (1699.–1702.), Matija Vickov Tripuna (1671.), Mihovil Nikolin (1663.–1683.), Nadalina Frane Mauricijeva (1672.), Nikola Božov (1703.), Nikola Ivanov (1693.), Nikola Lovrin (1636.–1644.), Nikola Petrov (1681.), Nikola Scura (1657.–1667.), Paskvalin Buchiari (1666.–1667.), Paskvalin Franin (1670.–1678.), Paskvalin Galli/Gallo (1699.), Paskvalin Ivanov (1665.–1679.), Paskvalin Vickov (1693.–1703.), Pavao Antunov Galli/Gallo (1734.–1744.), Petar Baruzzi (1689.), Petar Foraspada (1682.), Petar Franin (1678.–1681.), Petar Ivanov (1634.), Petar Jakova Rade (1691.–1699.), Petar Marinov (1723.–1724.), Petar Markov (1681.), Petar Paskvalina (1634.), Petar Tripunov (1633.), Sebastijan Markov Tome (1677.–1681.), Stjepan Ivanov (1678.), Šimun Lukin (1667.–1671.), Toma Antunov (1671.), Toma Bastijanov (1671.), Toma Marinov (1699.), Toma Matijin (1668.–1703.), Tripun Bolica (1633.–1635.), Tripun Calzata (1681.), Tripun Nikolin (1664.), Tripun Petrov (1696.–1700.), Tripun Pozzi (1797.), Vicko Blažov (1677.–1683.), Vicko Marinov (1692.–1699.), Vicko Petrov (1670.), Vicko Radov (1682.–1703.), Vicko Tripunov Galli/Gallo (1669.–1703.), Vicko Ugov (1634.).

Jedna od temeljnih zadaća hrvatske bratovštine odnosila se, kao što je to slučaj i sa bilo kojom drugom bratimskom udrugom u onodobnome katoličkom svijetu, na skrb i pružanje pomoći socijalno najugroženijim članovima. Ponajprije se to odnosilo na podmirivanje troškova pokopa preminulih članova, novčanu potporu najsiromašnijim bratimima i sestrama te pripomoć djevojkama iz neimućnih obitelji pri njihovoj udaji (miraz) ili pri stupanju u samostan. Podaci o tim navodima sadržani su u bratimskoj knjizi *Libri conti e spese* i također su, kao i pretodno korišteni spisi sa godišnjih skupština Bratovštine, iznimno vri-

jedan pokazatelj o brojčanom udjelu Kotorana u hrvatskoj nacionalnoj udruzi. Najviše podataka bilježimo u petoj cjelini (stavci) spomenute bratimske knjige naslovljenoj *Sepelir de Frattelli (Seppellire i Confratelli)*, a koja se odnosi na pomoć bratimske zajednice pri sahrani siromašnijih članova.²⁴ Obvezu Bratovštine da svojim sredstvima sudjeluje u dostojnom pokopu preminulih bratima naglašava i nekoliko odredaba njezina Statuta (članci broj 13, 37 i 44).²⁵ Posebno se naglašava dužnost članova da – po uzoru na kršćanska djela milosrđa – vode brigu i skrbe o sunarodnjacima koji se nalaze u mletačkim tamnicama te im, ako ondje preminu, prirede zajednički posmrtni ispraćaj.²⁶ Ako neki bratim oboli izvan Mletaka, Bratovština je obvezatna poslati jednoga člana da skrbi i njeguje oboljeloga. Ako bolesnik ondje premine, a prijenos njegovih posmrtnih ostataka nije moguć, sahrana se obavlja u dotičnome mjestu na trošak zajednice.²⁷ Novčana sredstva utrošena za skroman pogreb pokojnih bratima podmirivala su se dobrovoljnim priložima, darovnicama i oporučnim ostavštinama članova. Trošak iskazan u godišnjim knjigama najčešće je jednak i iznosi devet lira. Od toga su se dvije lire odnosile na naknadu svećeniku (*per i preti*) nazočnom u posljednjem ispraćaju, a isto toliko dobivali su i njegovi pomoćnici (*per i nonzoli*). Najviše (četiri lire) stajalo je plaćanje nosača i prijenos pokojnikovih posmrtnih ostataka (*ai portatori della bara*), a trošak za mrtvački sanduk (*chailletto*) iznosio je jednu liru. Ako je, na osnovi oporučne želje pokojnika ili njegovih bližnjih, izražena potreba za posebnim habitom pokojnika, tada se ukupnoj svoti pridruživao trošak od jedne lire. U popisima bratima i sestara pokopanih na trošak zajednice naveden je točan datum sahrane i ukupni izdaci udruge. Pokojnik je zabilježen vlastitim i (najčešće) očevim imenom, obično bez pobližeg određivanja podrijetla, zanimanja i mjesta stanovanja. Ženama se, osim njihovih imena, spominje i ime oca ili supruga te (katkada) njegovo zanimanje ili podrijetlo. Kada je riječ o bratimima kotorskoga zavičajnog podrijetla, istraživanja su provedena za razdoblje od oko četrdesetih godina XVII. stoljeća (od kada i datiraju prvi sustavno sačuvani spisi *Libri conti e spese*) do početka XVIII. stoljeća te time ujedno i obuhvaćaju razdoblje tijekom kojega je premoć Kotorana u bratimskim strukturama bila najizrazitija. Kronološkim slijedom navest ću kotorske iseljenike – članove Bratovštine (neki od njih prethodno su već spomenuti kao članovi ili dužnosnici hrvatske udruge), za čiji se posljednji ispraćaj svojim novčanim prinosom brinula nacionalna bratovština njihovih sunarodnjaka²⁸: Juraj (4. II. 1644.), Stjepan Nikolin (24. XI. 1644.), Marko Jurjev (6. IX. 1647.), Vicko Tripunov (30. IX. 1647.), Petar Tripunov (26. XI. 1647.), Ivan Dimitrija (20. IV. 1648.), Marko Ivanov (12. VIII. 1648.), Nikola Ivanov (15. VIII. 1649.), Ivan (17. VIII. 1649.), Petar Angelini (11. III. 1650.), Marin Matijin (7. IV. 1651.), Luka (24. VII. 1653.), Nikola Rokov (20. XII. 1656.), Antun Jakovljević (24. II. 1661.), Bernardo (28. X. 1661.), Luka Komparović (14. VII. 1662.), Ivan Tramontan (16. VIII. 1663.), Ivan

²⁴ ČORALIĆ, 2003., str. 180.

²⁵ Cap. XIII (*De sepelir i morti*): *Anchora volemo che se algun nostro fradelo o sorela morisse in tanta poverdade che non avesse de che sepelirse, che el governador con i suo compagni el debia far sepelir de i beni de la nostra scuola sel troverà* (VALLERY, 1973., str. 8; ČORALIĆ, 2003., str. 180).

²⁶ Cap. XXXVII: *De quelli che muor in prexon de nostra nacion* (T. VALLERY, »*La Fraternitade overo Scuola in Honore de Missier San Zorzi et Missier San Trifon*« *Il primo Statuto (III)*, SD, sv. 9., Venezia, 1976. /dalje: VALLERY, 1976., str. 6).

²⁷ Cap. XLVI: *De sovegnir over sepelir quelli che in strani paesi morisse* (VALLERY, 1976., str. 8).

²⁸ Svi podaci potječu iz spomenute bratimske knjige *Libri conti e spese* (podaci za navedene godine).

Marija Brunetti (22. IX. 1663.), Nikola Tripunov zvan Mulo (12. VII. 1668.), Ivan (8. I. 1670.), Franjo Markov (1. IX. 1670.), Aneta, kći Ivana Marije (30. IX. 1671.), Tripun (23. III. 1673.), Juraj Rafelov (14. VI. 1673.), Jakov Marinov (15. X. 1673.), Juraj (20. II. 1684.), Grgur Rafaelov (11. X. 1684.), Antun Ivana Brunetti (10. VII. 1692.), Ivan Rado (27. III. 1694.), Frano Radov (20. X. 1698.), Vicka pok. Blaža (1. VII. 1699.), Rado (1701.), Matija (12. II. 1712.).

Osma (ili pokatkad deveta) stavka u knjizi *Libri conti e spese*, naslovljena *Dispensa a 24 poveri (Dispensa a 24 poveri)*, odnosi se na jednu od najvažnijih karitativnih djelatnosti Bratovštine – prikupljanje novčane pripomoći za najsiromašnije članove.²⁹ Način upućivanja novčane pripomoći siromašnim bratimima i sestrama definiran je kasnijom statutarnom odredbom (kapitul broj 65), izglasanoj na sjedinici Bratovštine 1497. godine. Utvrđujući kako je jedna od temeljnih zadaća udruge rad na zbrinjavanju najugroženijih članova, određuje se da pravo na novčanu pomoć u iznosu od po deset solida mjesečno stječe ukupno 24 najsiromašnijih bratima i sestara (12 muškaraca i 12 žena).³⁰ Njihova su imena redovito zabilježena u godišnjim knjigama troškova Bratovštine, a za svaki od 12 mjeseci u godini naveden je datum isplate. U posljednjem mjesecu isplate potpore (zbog smrti štćenika) redovito se uz njegovo ime upisuje križić. Siromašni štćenici najčešće su zabilježeni samo vlastitim i očevim imenom. Prezimena, mjesta podrijetla, zanimanja i predjeli stanovanja najčešće nisu navedeni. Uz osobno ime štćenica pokatkad se bilježi ime oca ili supruga te njihovo zanimanje (prevladavaju djelatnosti pomorskoga i obrtničkog obilježja). Trajanje primanja skromne mjesečne pripomoći nije bilo ograničeno i redovito je trajalo do smrti štćenika ili štćenice. Kada je riječ o Kotoranima, u toj vrsti karitativne djelatnosti Bratovštine bilježimo samo tri štćenice. U prvom primjeru potporu hrvatske udruge koristila je, od 1671. do 1678. godine, siromašna kotorska iseljenica Ana, dok je u drugom slučaju u rubrici osiromašenih bratima zabilježena Nadalina Franina (1673.–1681.). U trećem primjeru *povera* zavičajnog podrijetla iz Kotora je Violeta, korisnica bratimske potpore od 1699. do 1726. godine.³¹

Važan dio karitativne djelatnosti Bratovštine odnosio se na potporu djevojkama iz siromašnih obitelji. Njima je udruga isplaćivala određenu novčanu svotu kao naknadu (*grazie*) za miraz pri udaji ili kao pristupninu za ulazak u samostan. Visina pripomoći najčešće je iznosila deset dukata, ali pokatkad je (kada su osnovnu svotu svojim darovnicama nadopunjavali pojedini imućniji bratimi) dostizala i znatno veću svotu. Podaci o isplati miraza sadržani su u devetoj (ili desetoj) stavci knjige *Libri conti e spese* pod naslovom *Donzelle pagade (Donzelle pagate)*.³² Uz ime djevojke kojoj se odobrava pripomoć navodi se ime (i prezime) njezina oca, podrijetlo te župa u kojoj stanuje. Budući djevojin suprug zabilježen je vlastitim i očevim imenom (katkad i prezimenom) te (neredovito) podrijetlom, zanimanjem i mjestom stanovanja. Tekst je pisan u obliku djevojin priznanice kojom se potvrđuje da je od tadašnjega predstojnika (uz navođenje njegova imena) primila

²⁹ ČORALIĆ, 2003., str. 181–182.

³⁰ GIADROSSI, 1983., str. 11–12; ČORALIĆ, 2003., str. 182.

³¹ ASD, LCS, podaci uz navedene godine.

³² ČORALIĆ, 2003., str. 183.

određenu novčanu svotu. Ako je svota namijenjena za pristupninu u samostan, tada se redovito navodi njegovo ime. Odabir djevojaka obavljala su izvršna tijela (dekani), koji su posebice morali paziti da djevojka potječe iz čestite obitelji te da je njezino ponašanje tijekom proteklih godina bilo na dobrome glasu (*de ben e ben fama*). Ako je molbi za isplatu pripomoći bilo više od broja kojemu je zajednica mogla udovoljiti, obavljalo se glasovanje (*balotazione*) na osnovi kojega se obavljao uži odabir djevojaka s pravom na potporu. U primjeru kotorskih djevojaka, odvjetaka kotorskih iseljeničkih obitelji uključenih u hrvatsku bratovštinu, primjeri podupiranja njihova miraza zabilježeni su u četiri primjera. Posebno je zanimljiv prvi slučaj u kojemu su glavni protagonisti zapravo aktualni žitelji samoga Kotora. U navodu stoji da je 19. XI. 1656. u kotorskoj katedralnoj crkvi sv. Tripuna obavljeno vjenčanje između Kotoranke Marijete Rafaeli i njezina sugrađanina Ludovika. Za tu je prigodu, kao nadopunu Marijetina miraza, Bratovština izdvojila 12 dukata. Sljedeća tri primjera isključivo se odnose na kotorske iseljenice nastanjene u Mlecima. Godine 1678. (20. III.) Bratovština za miraz Pauline Jakovljeve, buduće supruge mletačkog mornara Ludovika, izdvaja deset dukata, dok je ista svota 1684. godine namijenjena za miraz Kotoranke Perine Jakovljeve, iseljenice koja stupa u brak s Dominikom, mletačkim drvodjelcem u arsenalu. Naposljetku, iz 1739. godine potječe podatak (bez iznošenja visine svote), o potpori Bratovštine glede miraza Kotoranke Zanete Antunove Galli/Gallo.³³

Blisku povezanost kotorskih iseljenika u Mlecima s Bratovštinom sv. Jurja i Tripuna nepo- bitno potvrđuju podaci iz njihovih oporučnih spisa. Riječ je o nešto više od trideset oporuka, pohranjenih u Državnom arhivu u Mlecima i Arhivu Bratovštine sv. Jurja i Tripuna, u kojima se izravno spominje njihova matična nacionalna udruga. Oporuke obuhvaćaju vremenski raspon od 1483. do 1587. godine, odnosno razdoblje najučestalijeg iseljavanja Kotorana u Mletke, a to je doba ujedno i sukladno vremenu najsnažnijeg prosperiteta hrvatske bratovštine. Kotorški iseljenici koji se u svojim oporukama prisjećaju Bratovštine (koja je za zaštitnika odabrala kotorskog patrona), pripadaju srednjem i imućnijem društvenom sloju iseljeničtva. Poglavitito su, kao i većina iseljenih Hrvata, zaposleni u pomorskim (vlasnici i kapetani brodova, mornari), trgovačkim i obrtničkim (drvodjelci, izrađivači oružja i dr.) djelatnostima, ali ih bilježimo i u službama državne uprave (djelatnici i obnašatelji manjih službi u mletačkim magistraturama), kao kućnu poslugu i dr. Mjesta njihova stanovanja gotovo su redovito župe istočnoga gradskog predjela Castello (najčešće se bilježe župe S. Severo, S. Antonin i S. Trinità), područja koje je kroz sva prošla stoljeća bilo središtem useljavanja, okupljanja i djelovanja hrvatskih iseljenika od Požege do Bara.

U kotorskim je oporukama spomen hrvatske bratovštine iskazan na različite načine. Katkada je to puni naziv *Scuola San Zorzi et Triphone* (*Scuola San Georgii et Triphone*), ali je najčešće u naslovu spomenuto samo ime prvog zaštitnika udruge (*Scuola San Zorzi*, *Scuola San Georgii*, *Fraternitade San Georgii* i dr.). U imenu udruge često se ističe njezin narodnosni atribut te je oznaka *degli Schiavoni* jedina i za razumijevanje obilježja zajednice katkada sasvim dovoljna odrednica (*Scuola degli Schiavoni*, *Scuola de San Zorzi*

³³ ASD, LCS, podaci uz navedene godine.

degli Schiavoni, Scuola de San Zorzi della nation di Schiavoni, Scuola San Georgio Sclavorum i sl.). Osim oznake *degli Schiavoni*, hrvatska se bratovština naziva i dalmatinskom (*S. Georgio Dalmatinorum*).

Prvi važniji podatak u kotorskim oporukama koji se odnosi na Bratovštinu sv. Jurja i Tripuna jest određivanje mjesta posljednjeg počivališta (grobnice). Kako se prvotno sjedište, od osnutka do pregradnje vlastite zgrade (1551.), nalazilo u crkvi ivanovaca (*S. Zuanne del Tempio, S. Zuanne di Furlani*), mnogi članovi odabiru i izrijekom spominju navedenu crkvu kao mjesto svoga pokopa. Podaci o tome izrečeni su na više načina. Oporučitelji katkada kao mjesto sahrane spominju isključivo »furlansku« crkvu, bez ikakvog navođenja grobnica hrvatske udruge.³⁴ Izražavajući želju za pokopom u toj crkvi, neki oporučitelji pobliže određuju mjesto sahrane i izravno imenuju grobnice svoje bratimske udruge.³⁵

Brojni su, nadalje, oporučni navodi kotorskih bratima u kojima se određenom novčanom svotom, pokretninama, ali i znatno vrijednijom imovinom (zemljišni posjedi, tereni, kuće) obdaruje njihova nacionalna udruga. Najčešće su to manje novčane svote, iznosa od po nekoliko dukata, namijenjene za troškove sahrane u bratimsku grobnicu (*pro sepultura*), ali i za sudjelovanje bratima u pokojnikovu posljednjem ispraćaju.³⁶ Nekoliko kotorskih darovnica hrvatskoj bratovštini sadrži i određene posebnosti vezane uz vrstu legata ili njihovu namjenu. Tako, primjerice, Petar Trasti, ugledni kotorski bratim, čija je oporuka upisana u bratimsku knjigu *Cattastico*, svojoj nacionalnoj udruzi ostavlja *omne illud quod Zinturi et super galea Marini de Leze*.³⁷ Polovicu svojega namještaja Bratovštini dariva iseljenica Helena, udovica Marka Matejevog, uz uvjet da se njezinom darovnicom koriste

³⁴ Primjerice: Maria condam Vulachi de Cataro in primo matrimonio uxor Marci de Cataro marinarii: sepelire in cimiterio S. Iohannis Templo in terra (ASV, NT, b. 786., br. 149., 23. X. 1523.); Stephanus condam Stephani de Cataro marangonus habitator in calle S. Iohannis de Templo detto di Furlani: sepelire in cimiterio S. Iohannis a Templo (NT, b. 786., br. 167., 23. V. 1528.); Justina relicta condam Dimitro de Cataro mariner al presente a S. Zuane Polo in Calle de morti: voglio esser sepolta a S. Zuane di Furlani messo il mio corpo in una cassa sul scagno in giesia (NT, b. 930., br. 312., 20. VII. 1539.); Luca de Cataro spatarius de S. Juliani: ... sepulto a S. Zuane di Furlani (NT, b. 1137., br. 117., 31. III. 1539.).

³⁵ Primjerice: Petrus de Trasti de Cataro condam ser Radi de S. Severo: ... sepelire in archis Scole S. Georgii de Dalmatinis seu in ecclesia S. Iohannis a Templo (ASD, Cattastico, str. 71°-72., 21. VII. 1487.); Damianus fio Natalis de Cataro marinarius de S. Angeli: ... sepelire in sepultionis Scuole S. Georgii in ecclesia S. Iohannis Baptiste Dalmatinorum (ASV, NT, b. 131., br. 179., 14. XI. 1494.); Novelus de Cataro condam Michaelis de contrada S. Marciliani: ... sepelire apud S. Iohannis Baptiste de Furlanis in archis Scuole S. Georgii nationis Sclavorum (NT, b. 968., br. 391., 19. VIII. 1527.); Stephanus de Michael Milovich de Lesovich de Cataro de S. Marcilian: Voglio esser sepolto nella sepoltura S. Zorzi a S. Zuane di Furlani (NT, b. 127., br. 1., 22. V. 1534.); Polo di Biasio de Zuane di Speranza de S. Pietro di Castello: ... sia sepolto in la archa della Scuola et fraterna mia de S. Zorzi apresso S. Zuane di Furlani (NT, b. 143., br. 63., 2. IX. 1554.); Stefano de Nicolò de Cataro patron di nave: corpo sia sepolto nelle arche della nostra scuola de S. Zorzi di Schiavoni (NT, b. 11., br. 390., 24. III. 1579.).

³⁶ Primjerice: Radus de Cataro de S. Antonin: Dimito fraternitati S. Georgii in ecclesia scilicet scola S. Iohannis ducati 4 hac conditione quod corpus meum ponatur in una archa ipsius Scole et confratres associant corpus meum (ASV, NT, b. 651., br. 143., 25. VII. 1483.); Philipus condam Alexii de Lexevich districtu Catari de S. Severi: ... sepelire ad Scuola S. Georgii qui Scuole dimitto pro sepultura ducati 3 (NT, b. 577., br. 135., 17. II. 1528.); Novelus de Cataro condam Michaelis de contrada S. Marciliani: ... sepelire apud S. Iohannis Baptiste de Furlanis in archis Scuole S. Georgii nationis Sclavorum cui Scuole dimitto ducati 52 e dopieros 12 ponderis libre 4 per uno dopiero. Residuum dimitto Scuole S. Georgii nationis Sclavorum pro missis et elemosinas (NT, b. 968., br. 391., 19. VIII. 1527.).

³⁷ ASD, Cattastico, str. 71°-72. (21. VII. 1487.).

siromašni članovi udruge (*pauperes personas Scuole S. Georgii*). Hrvatska bratovština ujedno je i sveukupan nasljednik Helenine preostale imovine, za koju oporučiteljica određuje da se uloži u određeni stabilan posjed ili fond kojime će upravljati aktualni predstavnici bratovštine. Prihodi sa tako uspostavljenog posjeda također se imaju utrošiti *per povere e poveri della Scuola detta*.³⁸ Glede ostavština Bratovštini sv. Jurja i Tripuna podrobni su i navodi zabilježeni u dvije oporuke imućnoga Kotoranina Pola Blaževog *di Speranza*, žitelja župe S. Pietro di Castello. Navodeći kako mu je želja pokop u bratimskim grobnicama i uz pratnju članova udruge, Polo određuje da njegova kuća, ako ne bude zakonitih nasljednika, pripadne hrvatskoj bratovštini. Prihode koji će se stjecati njezinim iznajmljivanjem Polo namjenjuje za karitativnu djelatnost Bratovštine (za nadopunu miraza djevojkama iz siromašnih bratimskih obitelji), ali uz uvjet da se djevojci iz njegove obitelji izravno u istu svrhu dodjeli dvadeset dukata, bez prethodnog izglasavanja (*balotazione*) na skupštini bratovštine.³⁹ Koterski iseljenik Paskval Stjepanov u Mlecima je djelovao kao drvodjelac, a stanovao je u župi S. Antonin, u kućama koje su bile u vlasništvu priorata S. Zuanne del Tempio. Ondje je za potrebe Bratovštine izvodio neke drvodjelske radove koje mu udruga nije do kraja isplatila. U svojoj oporuci, pisanoj 1558. godine, Paskvalin napominje da Bratovštini oprašta sva svoja potraživanja, a osim toga dariva joj još dva dukata. Nadalje, za potrebe nadoplate miraza djevojkama iz siromašnih bratimskih obitelji, Paskvalin ostavlja pedeset dukata, napominjući da se spomenuta svota ravnopravno podijeli između četiri djevojke koje će, prema svojoj prosudbi, odabrati predstavnici Bratovštine.⁴⁰

Zemljišne posjede u predjelu Roncha (Ronchi) kraj mjesta Piombino Dese (Padovanska pokrajina) imao je imućni koterski trgovac i poduzetnik Damjan Lovo. Posjed je iznosio znatnih 17,5 kampa, a uključivao je i kuću, gospodarske zgrade, mlin, bunare te druge pridružene agrarne površine. Sve je to, nakon smrti Damjanove supruge, darovano u trajno vlasništvo hrvatskoj bratovštini, koja se za uzvrat obvezala održavati spomen na darovatalja misama zadušnicama u bazilici S. Francesco della Vigna.⁴¹

Koterski iseljenici Stjepan Tartaro i njegova supruga Helena Boico ubrajali su se među gospodarski najimućniji dio hrvatskoga iseljeničtva u Mlecima u prvoj polovini XVI. stoljeća. Uspješan pomorsko-trgovački poduzetnik, Tartaro je raspolagao znatnim novčanim kapitalom, nekretninama u Mlecima, u Padovanskoj ravnici (*Ponte di Brenta*) te u samom gradu Kotoru. Stjepan Tartaro bio je i višestruko povezan s hrvatskom Bratovštinom sv. Jurja i Tripuna. Početkom XVI. stoljeća obnašatelj je vodećih dužnosti u upravnim tijelima Bratovštine, a 1508. godine spominje se i kao njezin predstojnik (gastald). Bratovština se izrijekom spominje i u svim njegovim oporučnim spisima. Godine 1505., u svojoj prvoj oporuci, u sažetom navodu obdaruje je sa trideset dukata. Godine 1513. navodi kako posjeduje 130 dukata koji pripadaju Bratovštini te od izvršitelja svoje posljednje volje

³⁸ ASV, NT, b. 408., br. 116. (5. II. 1516.); NT, 692., br. 111. (17. VI. 1516.).

³⁹ ASV, NT, b. 143., br. 63. (2. IX. 1554. i 20. I. 1564.).

⁴⁰ ASV, NT, b. 277., br. 322. (11. XII. 1558.).

⁴¹ Uprava udruge potom je posjed rasparcelirala na manje čestice te tijekom idućih stoljeća davala u najam tamošnjim obiteljima. Usporedi: ASV, NT, b. 209., br. 153., 1. V. 1556.; ČORALIĆ, 1998., str. 146; L. ČORALIĆ, *Hrvati na mletačkoj terrafermi (15–16. st.)*, Zbornik Mirjane Gross (u povodu 75. rođendana), Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1999., str. 72.

traži da se ta svota isplati udruzi, ujedno je obdarujući s deset dukata i 12 velikih svijeća, koje će se, kako je običaj, upaliti u vrijeme njegova posljednjeg ispraćaja. Isti broj svijeća spomenut je i u oporuci iz 1514. godine, kada se ponovno spominje i dug Bratovštini, koji ovoga puta iznosi 144 dukata. Naposljetku, u oporuci iz 1519. godine dug više nije naveden, ali su obveze Bratovštine (sudjelovanje u posljednjem ispraćaju) ostale nepromijenjene, kao i darivanje udruge svotom od deset dukata.⁴²

Iseljenici iz grada Kotora činili su tijekom prošlih vjekova, a posebice u razdoblju najučestalijih hrvatskih prekojadranskih iseljavanja (od oko 1450. do oko 1550. godine), brojčano najdominantniju zavičajnu useljensku skupinu u Mlecima. Posebno djelatni kao vješti pomorci, obrtnici i trgovci, Kotorani su se prema svojoj imućnosti ubrajali u elitniji dio našega onodobnog iseljenskištva, pridonoseći ugledu, društvenoj cijenjenosti i prepoznatljivosti hrvatske nacionalne zajednice u gradu na lagunama. Jedna od najvažnijih sastavnica iz gradivom prebogatog povjesnice kotorske zajednice u Mlecima, zasigurno je i njihova uključenost u hrvatsku Bratovštinu sv. Jurja i Tripuna. Upravo se Kotoranima može i pripisati odlučna uloga u njezinu utemeljenju 1451. godine, a činjenica da je svetac-zaštitnik grada Kotora imenovan i jednim od zaštitnika Bratovštine dovoljno je jasna potvrda njihove prevage, moći i utjecaja u prvim desetljećima djelovanja Bratovštine.

Raščlamba arhivskih spisa pohranjenih u sjedištu Bratovštine (knjige godišnjih prihoda i rashoda Bratovštine, izvješća s godišnjih skupština i dr.) također nam nepobitno potvrđuje ulogu Kotorana u svim upravnim tijelima udruge. Kroz sva stoljeća Kotorani se bilježe i na najvišim dužnostima (gastaldi i njihovi pomoćnici, vikari, dekani, sindici i dr.), ali i u manjim odborima i vijećima brojčano snažne hrvatske nacionalne udruge. Nadalje, iščitavanje sekundarnog izvora, oporuka kotorskih iseljenika u Mlecima, zorno potvrđuje njihovu bliskost i povezanost s nacionalnom bratimskom udrugom, a podaci o brojnim darovnicama namijenjenim Bratovštini pokazuju nam u kojoj je mjeri gospodarska snaga kotorskih iseljenika pridonosila općem napretku udruge.

Povijest kotorske iseljenske zajednice u Mlecima bez ikakve je dvojbe tema koja, po opsegu i bogatstvu svoje građe, zavrjeđuje zaseban monografski rad. U sklopu raščlambe te problematike, neodvojive od povijesti hrvatskih prekojadranskih iseljavanja i povijesti hrvatske zajednice u Mlecima, cjelina o povezanosti iseljenika iz Zaljeva hrvatskih svetaca s njihovom nacionalnom bratovštinom, zasigurno je prevažno i posebno vrijedno istraživačko poglavlje koje i u budućnosti zaslužuje dodatan trud i pregnuće istraživača.

⁴² Lasso Scuola S. Georgii Venetorum 30 ducati; Lasso Scuola S. Zorzi de nation di Schiavoni dopieri 12 de libre 4 l'una e ducati 10 per anima mia. Dechiaro che haveo ducati 130 fu della Scuola de S. Zorzi di Schiavoni e voglio che li siano dati; Item lasso alla Scuola mea de S. Zorzi et Triphone altri ducati 10 et dopieri 12 de lire 4 l'uno. Item lasso che siano restudi alla Schola de S. Zorzi e Triphone de Venezia ducati 144 che sono apresso di me in salvo (come apar per il libro del suo scritto); Dimito Scuole S. Georgii e Triphonis ducati 10 pro asociando corpus meum ad sepolturam (ASV, NT, b. 742., br. 58., 18. VII. 1513.; NT, b. 1200., br. 150., 5. XI. 1514.; NT, b. 968., br. 442., 15. VIII. 1519.). Usporedi i: L. ČORALIĆ, »Bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima u oporukama hrvatskih iseljenika«, *Croatia christiana periodica*, god. XVIII., br. 34., Zagreb, 1994., str. 94. Podrobnije o S. Tartaru vidi zaseban rad: L. ČORALIĆ, »Iz prošlosti Boke: Stjepan Tartaro – istaknuti hrvatski poduzetnik u Mlecima u XVI. stoljeću«, *Radovi HAZU u Zadru*, sv. 46., Zagreb-Zadar, 2004., str. 235–251.

*Summary**EMIGRANTS FROM KOTOR AND THE CROATIAN FRATERNITY OF
ST. GEORGE AND TRIPHON IN VENICE (15TH-18TH C.)*

During the past centuries, and especially in the period between 1450 and 1550 when emigration of Croats to Italy was the most frequent, emigrants from the city of Kotor constituted the most dominant emigrant group in Venice. Famous of their crafts, sea business and commerce, emigrants from Kotor were elite of Croatian emigration, and in this way they promoted Croatian national community in Venice. By the same token, in their colorful and rich history the fact that they belonged to the Croatian fraternity of St. George and Triphon (Scuola degli Schiavoni) represents one of the most significant factors regarding their provenance. Moreover, emigrants from Kotor were responsible for fraternity's foundation in 1451. Therefore one of the fraternity's patrons was St. Triphon, patron-saint of the city of Kotor, which clearly demonstrates their influence during the first decades of fraternity.

Similarly, analysis of the archival sources kept in the see of the fraternity (records of annual income and expenses, reports from the annual meetings etc.) confirm important role of Kotor emigrants in the work of the fraternity. Namely, all the time emigrants from Kotor preformed the highest duties within the fraternity (gastalds, vicars, deans, syndics etc.), as well as they worked within various committees of this Croatian association in Venice. Furthermore, testaments of Kotor emigrants in Venice confirm this strong bond with the fraternity, since they willed many things and money to the fraternity. By the same token, these testaments witness that emigrants from Kotor constituted very wealthy strata within the fraternity. At the end, one can conclude that relationship between emigrants from Kotor and Croatian fraternity of St. George and Triphon represents a significant fragment regarding the investigation of Croatian emigration across the Adriatic Sea, particularly regarding the research of the Croatian community in Venice.

KEY WORDS: *Boka kotorska, Kotor, Venice, Venetian Republic, migrations, fraternities, ecclesiastical history, early modern period.*

Veduta Kotorac (Giuseppe Rosaccio, 1606.)